

Nr 5

Civilutskottets betänkande i anledning av dels propositionen 1973: 11 med förslag till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523) jämte motioner, dels motioner angående utbyggnaden av Ljusnan.

Propositionen

I propositionen 1973: 11 föreslås riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523).

I propositionen sammanfattas dess huvudsakliga innehåll sålunda.

Genom en ändring i vattenlagen (VL) som trädde i kraft den 1 januari 1972 utvidgades väsentligt Kungl. Maj:ts rätt att pröva tillåtligheten av företag i vatten för att tillgodose behovet av allmän planering. Enligt övergångsbestämmelserna skall dock mål som anhängiggjorts vid vattendomstol före lagändringens ikraftträdande handläggas enligt äldre bestämmelser. Vid behandlingen i riksdagen av den fysiska riksplaneringen uttalade riksdagen den meningen att garantier borde skapas för att hushållningen med återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand skall kunna prövas i ett sammanhang. Riksdagen ansåg att detta kunde åstadkommas exempelvis genom att nämnda övergångsbestämmelser ändrades. Mot bakgrunden härav föreslås i propositionen en ändring av övergångsbestämmelserna som innebär att Kungl. Maj:t får pröva tillåtligheten av vissa företag i vatten även om ansökan om tillstånd till företaget kommit in till vattendomstolen före den 1 januari 1972.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels de vid riksdagens början väckta motionerna 1973:

53 av herr Måbrink m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna sin uppfattning, att inga ytterligare kraftbyggnader eller därmed jämförliga ingrepp bör förekomma i Ljusnan,

54 av herr Westberg i Ljusdal m. fl. (fp, c, m) vari hemställs att riksdagen — till förtydligande av tidigare godkända planeringsriktlinjer — som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att ytterligare kraftverksutbyggnad ej bör tillåtas i Ljusnan,

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna 1973:

1581 av herrar Lidgard (m) och Winberg (m) vari hemställs att riksdagen avslår propositionen 1973: 11,

1582 av herr Tobé m. fl. (fp, c) vari hemställs att riksdagen beslutar ge Kungl. Maj:t till känna

1. att, om ansökan om medgivande till utbyggnad av vattenkraft i Mellanljusnan underställs Kungl. Maj:ts prövning, sådan ansökan bör avslås,

2. att viss ersättning till sakägare bör kunna utgå efter skälighetsprövning på sätt som i motionen anförts, då Kungl. Maj:t finner det motiverat.

1971 års ändring i vattenlagen

Statsmakternas beslut år 1971 om provisorisk ändring i VL (prop. 1971: 106, JuU 1971: 13) utgick från vattenlagsutredningens delbetänkande SOU 1970: 40. I propositionen anförde justitieministern bl. a. följande:

Med större företag i vatten följer i allmänhet betydelsefulla långsiktiga verkningar av skilda slag. Med hänsyn härtill och till de många viktiga men inbördes motstridiga intressen som kräver beaktande när det gäller användningen av våra vattentillgångar är det uppenbarligen av stor betydelse att dessa företag blir inpassade i samhällsplaneringen i stort. Teknikens framsteg och den allmänna samhällsutvecklingen medför att behovet av ett samlat grepp över vattenresursernas användning gör sig gällande med allt större kraft. De nuvarande reglerna för tillståndsprövningen i vattenmål tillgodoser inte detta behov på ett tillfredsställande sätt. Prövningen ankommer i flertalet fall på vattendomstol, som varken har den överblick över alla synpunkter som måste beaktas eller de rättsliga befogenheter som skulle behövas. Som jag har framhållit i andra sammanhang bör den prövning det här är fråga om hellre företas av administrativa myndigheter och nära samordnas med annan samhällsplanering. Genom miljöskyddslagen har tillståndsprövningen såvitt gäller en viss typ av vattenanvändning flyttats över från vattendomstolarna till administrativ myndighet, och vattenlagsutredningen skall enligt sina direktiv lägga fram förslag till en liknande reform beträffande andra vattenrättsliga tillståndsfrågor.

Jag kan godta utredningens bedömning att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande till det vattenrättsliga provningssystemets utformning. Jag instämmer också i att det med hänsyn till vikten av att kunna tillgodose allmänna planeringssynpunkter föreligger behov av provisoriska lagändringar. Det förslag utredningen har lagt fram är väl ägnat att tillgodose detta behov och bör därför genomföras. Jag är emellertid angelägen om att utredningen så snart som möjligt lägger fram förslag till en mera slutgiltig lösning efter de riktlinjer som har angetts i direktiven. Vid utarbetandet av ett sådant förslag bör utredningen samråda med bygglagsutredningen, och det synes lämpligt att

de båda utredningarna bedriver sitt arbete på sådant sätt att den fortsatta behandlingen av deras förslag kan samordnas.

Som några remissinstanser har påpekat föreligger både enligt gällande rätt och enligt förslaget vissa samordningsproblem i förhållande till miljöskyddslagen och byggnadslagstiftningen. Det är nästan omöjligt att undvika sådana olägenheter i ett övergångsskede. I praktiken torde problemen emellertid kunna lösas på ett smidigt sätt genom samarbete mellan berörda parter och myndigheter. Den föreslagna utvidgningen av Kungl. Maj:ts prövningsrätt underlättar lösningen av åtskilliga samordningsproblem.

I likhet med utredningen anser jag att de nya reglerna om Kungl. Maj:ts prövning lämpligen kan tas in i 4 kap. och ersätta den nuvarande 13 §. Vad gäller omfattningen av prövningsrätten innebär utredningens förslag att det i en särskild vattenrättskungörelse skall anges visa typer av företag, som alltid skall prövas av Kungl. Maj:t (kungörelsefall), medan Kungl. Maj:t beträffande andra företag skall kunna förbehålla sig prövningsrätten genom särskilt beslut (förbehållsfall). Som allmän förutsättning för Kungl. Maj:ts prövningsrätt skall dock för båda fallen gälla att företaget är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

I likhet med remissinstanserna anser jag den föreslagna uppläggningsordningen lämplig. Kungl. Maj:ts prövningsrätt bör principiellt omfatta endast företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Den närmare regleringen av vilka företag som skall hänföras till denna kategori får, som utredningen föreslår, ske genom kungörelse och särskilda förbehåll från Kungl. Maj:t. I enlighet med vad utredningen föreslår bör vidare Kungl. Maj:t kunna pröva även sådana mål som har nära samband med mål som enligt gällande föreskrifter skall prövas av Kungl. Maj:t. Från vattendomstolshåll har framförts önskemål om att vattendomstolarna därutöver skall få möjlighet att av eget initiativ hänskjuta företag till Kungl. Maj:ts prövning. Jag kan inte biträda detta förslag.

För att den föreslagna ordningen skall få åsyftad effekt är det givetvis av vikt att Kungl. Maj:t utnyttjar förbehållsrätten i avsedd omfattning. Vid bedömningen av om förbehåll skall göras blir det i regel av avgörande betydelse i vilken mån allmänna planeringssynpunkter behöver anläggas vid tillståndsprövningen. Det är givetvis viktigt att Kungl. Maj:t får det underlag som behövs för ett ställningstagande till denna fråga. Ofta torde planverket samt länsstyrelser och kommuner som ansvariga för planläggningen ha anledning att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av ett förbehåll. De skyldigheter som sedan gammalt åligger kammarkollegiet på detta område torde böra bestå. Med hänsyn härtill bör, som kollegiet har påpekat, den gällande skyl-

digheten att översända ansökningshandlingarna i vattenmål till kollegiet utvidgas att omfatta också viktigare mål om grundvattentäkt. Besked om förbehåll bör givetvis lämnas i ett så tidigt skede av vattenmålet som möjligt och helst före huvudförhandlingen. Förbehållsrätten bör inte få utövas efter det att dom eller beslut har meddelats i tillåtlighetsfrågan oavsett om överklagande sker eller inte.

I fråga om grunderna för Kungl. Maj:ts prövning delar jag utredningens uppfattning att särskilda bestämmelser bör införas vilka medger en friare och mera mångsidig prövning av företagen än som f. n. kan ske vid vattendomstol. Ett huvudsyfte med reformen är att viktigare företags tillåtlighet skall kunna bedömas inte bara enligt nuvarande tillåtlighetsregler utan även och framför allt från allmänna planeringssynpunkter. Detta bör givetvis komma till uttryck i lagtexten. Prövningen skall innefatta en allsidig bedömning, varvid alla de aspekter som tillmätts betydelse i planeringssammanhang skall beaktas. Hit hör givetvis intresset av att effektivt kunna utnyttja vattnet för elkraftsproduktion samt för privat och industriell konsumtion men också exempelvis intresset av att förhindra ekonomiskt olämplig lokalisering och onödig förstörelse av miljövärden. Som utredningen påpekar kan även arbetsmarknadspolitiska intressen komma att tillmätas betydelse i detta sammanhang. Att som Näringslivets Byggnadsdelegation förordar inrikta prövningen uteslutande på markanvändningsfrågor och bortse från s. k. verksamhetsplanering synes mig varken lämpligt eller möjligt. I praktiken sker verksamhetsplaneringen och markanvändningsplaneringen i så nära samband att det inte går att isolera den ena från den andra.

Det synes mig självklart att Kungl. Maj:t vid sin prövning från allmänna planeringssynpunkter får ta hänsyn inte bara till det företag ansöknings avser utan också till företag som kan väntas bli aktualiserade av detta. Jag anser emellertid att det kan vara lämpligt att i lagen ta in en erinran om att Kungl. Maj:t skall beakta sannolika följdföretag enligt VL. Bestämmelsen bör ges en mera generell utformning än utredningen föreslår.

Som utredningen anför bör Kungl. Maj:t vid sin tillståndsprövning kunna väga olika samhällsintressen mot varandra på ett friare sätt än VL:s tillåtlighetsregler f. n. medger. Kungl. Maj:t bör alltså inte vara ovillkorligen bunden av särskilda hinderbestämmelser i VL utan kunna med bortseende från dem ge tillstånd till företag som är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Detta innebär att Kungl. Maj:t bör ges en dispensbefogenhet motsvarande den som nu finns enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 44 § tredje stycket VL. Dispensbefogenheten bör gälla även hinder som avses i 2 kap. 11 § och 12 § första stycket, dvs. sådana som har samband med farleds- och flottledsintressen samt klimat- och hälsosynpunkter. Det är självfallet att dispensbe-

fogenheten skall utnyttjas endast då mycket starka skäl talar för att ett företag bör tillåtas.

Från flera håll ifrågasätts om inte det allmänna planeringskravet som tillåtlighetsrekvisit bör gälla också de mindre företag som fortfarande kommer att ligga kvar under vattendomstolarnas prövning. I likhet med utredningen anser jag emellertid att de provisoriska ändringar som nu skall företas bör inskränkas till att gälla Kungl. Maj:ts prövningsrätt. Syftet med den föreslagna reformen är ju f. ö. att vattendomstolarnas prövning i fortsättningen inte skall gälla andra företag än sådana som är av mindre betydelse för samhällsplaneringen i stort.

Advokatsamfundet tar i sitt yttrande upp vissa kostnadsfrågor och framhåller att ersättning har vägrats för sakägares kostnader i samband med underställning hos Kungl. Maj:t men utdömts för kostnader vid utomprocessuellt förberedelseförfarande. Samfundet anser att rätt till ersättning för kostnader bör föreligga i båda dessa fall. För min del anser jag det inte lämpligt att ta upp dessa frågor nu. De bör anstå till den slutliga översynen av VL.

Utredningen diskuterar frågan om den betydelse som vid tillståndsprövning enligt VL skall tillmätas gällande b e b y g g e l s e p l a n e r och hänvisar i detta sammanhang till vissa uttalanden i förarbetena till miljöskyddslagen enligt vilka tillstånd inte får lämnas till företag som strider mot fastställd plan. Vattenöverdomstolen tar upp samma fråga i sitt remissyttrande. I avsaknad av särskild lagbestämmelse torde enligt domstolen bristande överensstämmelse mellan ett företag enligt VL och fastställd plan inte kunna föranleda att tillstånd till företaget vägras. Möjligen kan tillståndet förknippas med ett villkor eller en crinran om att det inte får tas i anspråk förrän planen har ändrats. För egen del vill jag i detta sammanhang endast påpeka att, som framhållits i förarbetena till miljöskyddslagen, tillstånd i vissa fall bör kunna lämnas under förutsättning att planen ändras så att det hinder den innebär mot företaget undanröjs. Jag vill dessutom hänvisa till vad jag tidigare har sagt om de samordningsproblem som tills vidare kan uppstå. Jag kan inte acceptera det av Näringslivets Byggnadsdelegation och Advokatsamfundet framförda förslaget att Kungl. Maj:t som högsta planmyndighet vid prövning av ett företag enligt VL skall kunna ompröva gällande planbestämmelser eller meddela erforderlig dispens. Jag vill crinra om att det i första hand ankommer på vederbörande kommun att ta initiativ i planfrågor.

Oberoende av vad som nu har sagts är det givetvis av stor betydelse att viss samordning sker mellan vattendomstolen och planmyndigheterna och att upplysningar om planförhållandena finns tillgängliga i må-

let. Jag instämmer därför i vad utredningen föreslår om att ansökningsen skall innehålla uppgifter om gällande planer samt att länsstyrelsen och vederbörande kommun skall underrättas i målet. I likhet med flera remissinstanser anser jag emellertid att underrättelseskyldigheten gentemot kommun inte bör vara beroende av att företaget berör område inom fastställd general- eller detaljplan.

De nya reglerna bör som utredningen har föreslagit träda i kraft den 1 januari 1972 men inte tillämpas i mål som har anhängiggjorts vid vattendomstol före ikraftträdandet och inte heller vid syneförrättning om förrättningsman har förordnats före denna tidpunkt.

Utskottet

Statsmakternas beslut år 1971 att vidga *Kungl. Maj:ts prövningsrätt* i de vattenmål, där företaget är av betydande omfattning eller ingripande beskaflenhet, syftade bl. a. till att tillåtligheten skulle prövas inte endast enligt reglerna i då gällande VL utan även med hänsyn till allmänna planeringssynpunkter efter en allsidig bedömning.

I anledning av de förslag som nu läggs fram, nämligen att denna vidgade prövningsrätt skall gälla bl. a. också om ansökan om tillstånd gjorts före ikraftträdandet av lagändringen den 1 januari 1972, har i motioner hävdats att förslaget innebär en retroaktiv lagstiftning. Detta grundar motionsyrkanden dels i motionen 1973: 1581 om att förslaget skall avslås, dels i motionen 1973: 1582 om att till förslaget skall knytas uttalanden om viss ersättningsrätt.

Vad först angår *hemställan om avslag å propositionen* har utskottet stannat vid följande bedömning. Såvitt de nya prövningsreglerna kan anses ha processuell karaktär kan yrkandet inte grundas i åberopad praxis. Inte heller synes motionärerna dra direkta slutsatser utifrån det obestridda förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning. Hemställan grundas däremot på en avvägning mellan intresset att möjliggöra ett beaktande av allmänna planeringssynpunkter — av motionärerna bedömt som inte orimligt — och intresset av att inte ändra vid målets anhängiggörande gällande gränser för förvärvade enskilda rättigheter till i detta fall mark och vatten — av motionärerna bedömt som för rättsordningen synnerligen viktigt. Utskottet ansluter sig till utgångspunkten att det avgörande är en intresseavvägning men kan inte dela motionärernas slutsatser. De allmänna intressen som hävdas är av synnerligen stor vikt. Intressena är långsiktiga. Negativa effekter av ett företag i vatten kan i praktiken inte återställas. Å andra sidan kan äganderättens gränser inte generellt anses bundna vid tidpunkten för talans väckande. Vid behandling av motsvarande frågor vid 1972 års riksdag knöts diskussionen

främst inte till frågan om det allmänna fick bryta en på visst sätt manifesterad enskild rättighet utan till frågan om ersättning därför. Ersättningsfrågorna behandlas nedan. Enligt utskottets mening skulle den av motionärerna uppställda vägningen i stället leda till slutsatsen att intresset av att hävda allmänna, långsiktiga och väsentliga planeringssynpunkter för att undvika inte reparable följder av en disposition av våra naturresurser klart måste väga tyngre än intresset av att fixera vissa rättigheter som oförytterliga om blott en ansökan om tillstånd till visst utnyttjande gjorts. Detta resultat av intresseavvägningen kan inte anses stå i strid med det rättssystem som en mycket stark majoritet i riksdagen anser gällande. Ett bifall till motionen skulle däremot enligt utskottets mening kunna leda till förhållanden som strider mot allmän rättsuppfattning.

Vad häfter angår frågan om *ersättning av statsmedel* får utskottet anföra följande. Hemställan om viss ersättningsrätt i motionen 1973: 1582 utgår från bedömningar, likartade med dem som förs fram i motionen 1973: 1581 och som innebär att anhängiggörandet av talan i vattenmålet bör sätta sökande och motparter i en bättre rätt än eljest. Det förhållande att ersättningsrätten inte föreslås vara absolut utan knuten till en allmän skälighetsprövning tyder dock närmast på att de av 1972 års riksdag godtagna reglerna om övergångsvis ersättning vid vägrad rätt till glesbebyggelse avsetts tjäna som förebild. Enligt utskottets mening kan emellertid knappast påstås att möjligheten att utnyttja fast egendom på ett så extraordinärt sätt som genom vattenutbyggnad m. m. kan jämföras med möjligheten att utnyttja mark för glesbebyggelse. Redan därav följer att i vart fall ersättning för "förlorad exploateringsrätt" inte kan komma i fråga.

Vad gäller rättegångskostnader skulle möjligen kunna hävdas att vissa sådana kostnader i efterhand kan bedömas som onödiga och att ett skälighetsbetingat anspråk mot staten kan knytas till en underlåtenhet att redan år 1971 klargöra avsikterna. Såväl det sviktande sambandet som svårigheterna att ens skönsmässigt avskilja dessa, troligen relativt små, kostnadsandelar har dock föranlett utskottet att avstyrka bifall till motionen i denna del.

De planeringsriktlinjer beträffande utnyttjandet av vissa vattendrag som riksdagen godkände i anslutning till prop. 1972: 111 innefattade inte några långsiktiga ställningstaganden i fråga om *utbyggnad av Ljusnan m. m.* Riksdagsbeslutet innebar ett uttalande till förmån för att hushållningen med återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand skulle prövas i ett sammanhang. Riksdagsdebatten vid antagandet av nämnda riktlinjer gav uttryck för en oro, att riksdagsuttalandet inte skulle innebära den åsyftade garantin för att riksdagen skulle få ta slutlig ställning till utbygg-

nad närmast av Mellanljusnan. Samma utgångspunkt torde ha gällt för de under allmänna motionstiden väckta motionerna 1973: 53 och 54 och, i vart fall delvis, motionen 1973: 1582.

I samband med behandlingen av ändringarna i VL år 1971 togs även upp vissa frågor om den betydelse som vid tillståndsprövning enligt VL skall tillmätas gällande bebyggelseplaner. I detta sammanhang torde endast böra noteras, att planeringsriktlinjer för den fysiska riksplaneringen förutsatts beaktade även inom den kommunala planeringen och att Kungl. Maj:t getts möjlighet att förordna om att sådan fastställd generalplan skall finnas, som tillgodoser i beslutet angivet allmänt intresse.

Enligt utskottets mening bör eventuell kvarstående ovisshet i fråga om innebörden av 1972 års riksdags beslut angående Ljusnan m. fl. älvar undanröjas. I anslutning till nämnda beslut och gjorda uttalanden bör riksdagen otvetydigt bekräfta sin mening, att betydande eller omfattande utbyggnad av hittills oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand — innefattande sålunda även Mellanljusnan — inte bör medges innan frågan om planeringsriktlinjer prövats av riksdagen. Denna riksdagens prövning bör ske i ett sammanhang och på grundval av bl. a. det material som tillsatt utredning kan tillhandahålla. Enligt vad utskottet erfarit torde proposition i ämnet kunna föreläggas 1974 års riksdag. För tid intill dess sådan proposition behandlats av riksdagen förutsätts Kungl. Maj:t med stöd av VL och eljest givna befogenheter hävda denna ståndpunkt. Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

Det skulle kunna antas, att motionärernas syfte inte är att hindra att hänsyn kan tas till det beslutsunderlag som 1974 års riksdag förutsätts få tillgång till. Inte heller torde man avse att ifrågasätta 1974 års riksdags kompetens. Ett syfte att få en garanti mot utbyggnad utan ett riksdagens medgivande får däremot anses helt tillgodosett. Motionerna i denna del bör således inte föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.

Utskottet hemställer

1. beträffande lagförslaget att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1973: 1581 antar det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523),
2. beträffande viss ersättning av statsmedel att riksdagen avslår motionen 1973: 1582, yrkandet 2,
3. beträffande utbyggnad av Ljusnan m. m. att riksdagen
a. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

b. lämnar motionerna 1973: 53 och 54 samt 1582, yrkandet I, utan ytterligare åtgärd.

Stockholm den 6 mars 1973

På civilutskottets vägnar

ERIK GREBÄCK

Närvarande: herrar Grebäck (c), Almgren (s), Tobé (fp), Kristiansson i Örckelljunga (s), fröken Ljungberg (m), herrar Petersson i Nybro (s), Lindkvist (s), Ullsten (fp), Henrikson (s), fru Olsson i Hölö (c), herrar Wennerfors (m), Claeson (vpk), Jadestig (s), Åkerfeldt (c) och Franzen (s).

Reservationer

1. beträffande *avslag å lagförslaget* av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m) som anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar med "Vad först" och på s. 7 slutar med "allmän rättsuppfattning" bort ha följande lydelse:

Vad först angår *hemställan om avslag å propositionen* konstaterar utskottet att lagförslaget innebär ett godtagande av tillbakaverkande lagstiftning. Frågan om ändrade prövningsnormer i VL prövades så sent som år 1971. Efter denna prövning har inte inträffat något principiellt nytt. Det föreligger på detta område inte heller sådana synnerliga skäl som i en krislagstiftning möjligen skulle kunna motivera inskränkningar av denna typ i enskilda rättssubjekts godtagna handläggningsbefogenheter. Ett bifall till propositionen skulle innebära ett avsteg från en handlingslinje, så självklar att övergångsregler av den typ som nu föreslås ändrade regelmässigt inte ens motiveras i lagförslag — så inte heller i 1971 års proposition om ändring i VL. Ett sådant avsteg skulle skapa ytterligare rättsosäkerhet och bredda vägen för oförutsebara statliga ingripanden. Skälen mot ett bifall till propositionen framstår med särskild skärpa i detta fall där förutsättningarna för statliga ingripanden inte kan närmare preciseras och där riksdagsmajoritetens syn på ersättningsfrågorna så radikalt förändrats. Så kan t. ex. även vad i motionen 1973: 1582 anföras anses innefatta anslutning till ett i grunden likartat synsätt. Gränsen mellan å ena sidan kanske endast politiskt motiverade ingrepp i planeringens namn och å andra sidan expropriation förskjuts. Mot denna bakgrund kan utskottet således inte tillstyrka att lagförslaget antas av riksdagen.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande lagförslaget att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973: 1581 för sin del inte antar det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1971: 531) om ändring i vattenlagen (1918: 523),

2. beträffande *viss ersättning av statsmedel*

- a. av herrar Grebäck (c), Tobé (fp), Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) och herr Åkerfeldt (c) som — under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 1 — anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Vad här-
efter" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Vad här efter angår frågan om *ersättning av statsmedel* får utskottet anföra följande. Ett Kungl. Maj:ts beslut enligt 4 kap. 17—20 §§ VL kan innebära att en exploateringsrätt — en handlingsmöjlighet som med fog uppfattats som en rätt — går förlorad. Det förhållande att statsmakterna år 1971 behandlat den sakfråga det nu gäller utan att ens ifrågasätta tillbakaverkande kraft för beslutet måste ha uppfattats som en sorts garanti för att ändringar inte skulle ske med kort varsel. Detta har självfallet kunnat leda till dispositioner som medfört kostnader av olika slag och som skulle ha underlåtits under andra förutsättningar. Det måste anses strida mot allmän rättsuppfattning om staten inte höll den som drabbas därav skadeslös för i vart fall de direkta och onyttiga kostnaderna för de under denna förutsättning vidtagna dispositionerna. Den självklara svårigheten att i detalj utreda ett orsakssammanhang medför dock att ersättningsrätten inte bör göras absolut utan överlämnas till avgöranden i de enskilda fallen på sätt som föreslås i motionen 1973: 1582. Nämnad motion tillstyrks därför i denna del.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *viss ersättning av statsmedel* att riksdagen med bifall till motionen 1973: 1582, yrkandet 2, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,

- b. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m) som — under förutsättning av bifall till reservationen 1 — anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Vad här-
efter" och slutar med "denna del" bort ha följande lydelse:

Vid denna bedömning av lagförslaget saknar yrkandet i motionen 1973: 1582 om ersättning av statsmedel aktualitet.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *viss ersättning av statsmedel* att riksdagen lämnar motionen 1973: 1582, yrkandet 2, utan ytterligare åtgärd,

3. beträffande *utbyggnad av Ljusnan m. m.* av herrar Grebäck (c), Tobé (fp), Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c), herrar Claeson (vpk) och Åkerfeldt (c) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör riksdagen undanröja den ovisshet som råder beträffande betydande eller omfattande utbyggnad av hittills oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand. Sålunda bör riksdagen otvetydigt uttala meningen, att utbyggnad av dessa vattendrag inte bör medges innan frågan om planeringsriktlinjer prövats av riksdagen. Enligt vad utskottet erfarit torde proposition i ämnet kunna föreläggas 1974 års riksdag. För tid intill dess sådan proposition behandlats av riksdagen förutsätts Kungl. Maj:t med stöd av VL och eljest givna befogenheter hävda denna ståndpunkt.

Såvitt rör delfrågan om utbyggnad av Mellanljusnan bör emellertid i klarhetens intresse ett definitivt beslut fattas redan nu. Skälen för och emot utbyggnad av detta älvavsnitt är redan tillräckligt utredda och kan inte påverkas av utredningens analyser i övrigt. Riksdagen bör därför förklara, att i Mellanljusnan inte bör tillåtas något utbyggnadsföretag som märkbart inkräktar på bevarandeintressena. Kungl. Maj:t förutsätts aktivt hävda även denna ståndpunkt.

Vad utskottet anfört i dessa delar bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna i anledning av motionerna 1973: 53, 54 och 1582, yrkandet 1.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *utbyggnad av Ljusnan m. m.* att riksdagen i anledning av motionerna 1973: 53, 54 och 1582, yrkandet 1, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

beträffande *viss ersättning av statsmedel* av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m) som anför:

Oavsett riksdagens bedömning av yrkandet om avslag å propositionen kvarstår det faktum att förslaget gäller en retroaktiv lagstiftning i syfte att öka statens maktbefogenheter och minska innehållet i tidigare erkända enskilda rättigheter. Ingen invändning kan naturligtvis resas — och har inte heller rests — mot att enskild i vissa fall i laga ordning och mot full ersättning kan få uppoffra ett intresse till det allmännas bästa. Som moderata samlingspartiet konsekvent hävdar måste detta dock klart skiljas från den systematiska urholkning av enskilda rättigheter som accentuerats under senare år och stötts inte endast av de socialistiska partierna. Det måste uppmärksammas att denna utveckling under alla förhållanden är ett avsteg från rättsprinciper, avsedda att garantera den en-

skildes trygghet mot politiskt motiverade statliga och andra anspråk. Ordet planering kan inte få bli nyckeln till vilka ingrepp som helst från statens sida. Det är planeringens slutliga konkreta resultat som skall ge grund för en avvägning mellan statliga och enskilda intressen och där ersättningsskyldigheten utgör ett mått på tyngden av dessa intressen. I det föreliggande fallet får noteras att det inte är fråga om endast kraftföretagens, ofta i det allmänna förankrade, intressen utan också om intressen som rör kommuner, markägare och andra enskilda i berörda områden.